

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Ա. ՉԵԼՈՈՎ.

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

4025

Թարգ. Ա. Վ.

ԳՐԱՆԵՐԻ ԿՈՒՐՑ.

1908

716

ՏՊԱԿՐԵՆ
Ս. ԳՐԱԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ

891.71
9-34

2-34

Ա. ՉԵԽՈՎ

Մ Ի Ք Ա Ն Ի

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

1. Ծառայիս 2. Դատարանի նախորդ գիշերը 3. Լառ վերջապահութիւն 4- Էն, հասարակութիւն 5. Խաղաղոմն.

2003

Թարգ. Ա. Վ.

Մ Ի Ք Ա Ն Ի

ՏՊԱՐԱՆ Մ. ՎԱՐՏԱՆՅԱՆՑԻ
Գանձակահա 3.

ТИПОГРАФИЯ М. ВАРТАНЯНЦА.

1903

10-108 2

4 5 0 4 0

ԴՅԴԳՈՍԻՄՈՍԱՆՔ

Дозволено Цензурою. 18 Апрель 1903 г. Тифлисъ.

5000

59937-ախ

2857-72 Գ

Ճ Ա Ռ Ա Խ Օ Ս Ը

Մի գեղեցիկ առաւօտ թաղում էին Կիրիլ Ի-
 վանովիչ Վալիլոնովին, որի մահը առաջ էր եկել
 մեզանում մեծ ծաւալ ստացած երկու հիւանդու-
 թիւնից, այն է՝ չար կնոջից և ալկոզօլիզմից: Երբ
 յուզարկաւորութեան հանդէսը եկեղեցուց դէպի հան-
 զստարան շարժուեց, հանգուցեալի պաշտօնակից-
 ներից մէկը—Պապլավսկին, կառք նստեց և սլա-
 ցաւ իւր բարեկամ Գրիգորի Պետրովիչ Զապոյկինի
 մօտ, որը ջահիլ, բայց բաւականին հռչակ ստացած
 մի անձնաւորութիւն էր: Զապոյկինը, ինչպէս ըն-
 թերցողներից շատերին յայտնի է, ունի յանպատ-
 րաստից հարսանեաց, հորէլեանների և դամբանա-
 կան ճառեր արտասանելու զարմանալի ընդունա-
 կութիւն: Նա կարող է ճառել երբ կամենաք, — քու-
 նը գլխին, քաղցած փորով, հարբած մամանակ,
 տաքութեան մէջ: Նորա ճառը միշտ սահում է
 հարթ և առատութեամբ, ինչպէս ջրի հոսանքը խո-
 դովակի միջից: Ողորմելի խօսքեր նորա ճարտասա-
 նական բառարանի մէջ աւելի շատ կարելի է գտնել:

քան որ և է տրաքաիրում բղոճներ:

Նա միշտ ճառում է պերճ և ընդարձակ, այնպէս որ երբեմն, մանաւանդ վաճառականների պսակադրութեանց հանդէսներում, նորան լռեցնելու համար, ստիպուած էին լինում ոստիկանութեան օգնութեանը դիմել:

— Ես, եղբայր, քեզ մօտ մի գործով եմ եկել, — սկսեց Պապլավսկին, նորան տանը գտնելով — այս րոպէիս հագնուի՛ր գնանք: Մերոնցից մէկը մեռել է, նորան հանդերձեալ աշխարհ ենք ուղարկում. հարկաւոր է, եղբայր, հրաժեշտի մի երկու խօսք գուրս տալ . . . բոլորիս յոյսը քեզ վերայ է: Եթէ մեռնողը աննշան ծառայողներից մէկը լինէր, քեզ չէինք էլ անհանգստացնի. սա ախր ատենադպիրն է, այսպէս ասած՝ կանցելիարիայի լենարանը. անյարմար է այսպիսի մի շիշկայի առանց ճառասացութեան թաղել:

— Ա՛ն, ատենադպիրը — ասաց Զապոյկինը յօրանջելով — էն արբեցողը:

— Այո՛, նա: Բլինի կըլինի, նախաճաշ . . կառքի վճար կը ստանաս: Գնանք, հոգիս, էնտեղ մի դատարկաբանութիւն քշիր, որից որքան կարելի է աւելի ցիցերոնահոտ փչի. դորա համար քեզանից շատ շնորհակալ կը լինենք:

Զապոյկինը ուրախութեամբ համաձայնուեց: Նա մի քիչ գզգզեց մազերը, երեսին մելամաղձոտ արտայայտութիւն տուաւ, և Պապլավսկու հետ փողոց դուրս եկաւ:

— Ճանաչում եմ էդ ձեր ատենադպիրին — ասաց նա կառք նստելիս — Աստուած հոգի՛ն լուսաւորի, լաւ սրիկայ էր ստանի ձագը:

— Ի՛է, Գրիշա, մեռածին հայհոյելը լաւ բան չէ:

— Ա. օ. Ե. դա ճիշդ է aut mortuis nihil bene, բայց և այնպէս լաւ սրիկայ էր անիծուածը:

Նոքա հասան լուղարկաւորութեան հանդիսին և միացան նորա հետ:

Հանգուցեալին շատ գանդաղ էին տանում, այնպէս որ մինչև հանգստարան հասնելը սոքա մի երկու, երեք անգամ ժամանակ գտան տրաքաիր մտնելու և մի երկու հանգուցեալի հոգու փրկութեան համար զցելու:

Հանգստարանում հրաժեշտի կարգը կատարուեցաւ: Զօքանչը, կինը և քենին, ըստ օրինաց, շատ էին լաց լինում: Մինչև անգամ, դագաղը իջեցնելու ժամանակ, կինը տղաղակեց. «Թողէք, թողէք ինձ նրա հետ գնամ.» բայց իւր այդ դիտաւորութիւնը ի կատար չ'ածեց, երևի ստանալիք կենսաթօշակի մասին մտածելով: Զապոյկինը սպասեց, մինչև ամեն ինչ հանդարտուեց, ապա առաջ եկաւ, մի հայեացք ձգեց բոլոր հանդիսականների վերայ և սկսեց:

— Հաւատանք մեր ականջներին և աչքերին: Արդեօք այս դագաղը, այս լացակրկնած դէմքերը, հառաչանքները և գոչիւնները սարսափելի երազ չէ. . . Բայց աւանդ, սա երազ չէ, և մեր աչքերը մեզ չեն խաբոււմ: Նա, որին մենք մի քանի օր սո-

րանից առաջ տեսել ենք այնչափ առոյգ և երիտա-
սարդի նման զուարթադէմ և անարատ, որը մի քա-
նի օր առաջ, անխոնջ մեղուի նման, քարշ էր
տալիս իւր աշխատանքի մեղրը պետական կազմա-
կերպութեան ընդհանուր փեթակը, նա, որը . . .
նա այժմ դարձել է փոշի, դարձել է նիւթական մի-
րոժ: Անողորմ մահը իւր յամառ ճանկերը մեկնեց
դէպի նա այն ժամանակ, երբ նա, չընայած հա-
սակաւոր լինելուն, լի էր թարմ ոյժերով և վառ-
վառն յոյսերով: Կորուստը անփոխարինելի է: Ա-
սացէք, ո՞վ կը փոխարինի մեզ համար նորան: Լաւ
պաշտօնեաներ մենք շատ ունինք. բայց Պրօֆիլ Օսիպիչը
մի եզակի անձնաւորութիւն էր: Նա բո-
լոր հոգով անձնատուր էր իւր ազնիւ պարտակա-
նութեանցը, չէր խնայում իւր ոյժերը, գիշերները
անքուն էր անցնում, անշահասէր և անկաշառ ան-
ձրն էր . . . Ինչպէս արհամարհում էր նա նոցա,
որոնք ի վնաս ընդհանուրի բարօրութեան, աշխա-
տում էին նորան կաշառել, որը կեանքի բարիքնե-
րի յոյսով աշխատում էր նորան գայթակղեցնել և
իւր պարտականութեանցը դաւաճանել տալ: Այժմ,
մեր աչքի առաջ Պրօֆիլ Օսիպիչը իւր շնչին ու-
ճիկը բաժանում էր աւելի աղքատ ընկերներին. ա-
հա դուք այս ըոպէիս լսեցիք նորա հաշուով ապ-
րող որբերի ողբ ու կոծը: Իւր պարտականութիւն-
ներին և բարի գործերին հաւատարիմ, նա կեան-
քի բարիքների և հեշտութիւնների հետ ծանօթ
չէր և մինչև անգամ ամուսնական կեանքի բար-

զաւորութիւնից զուրկ էր մնացել: Ձեզ բոլորիդ յայտ-
նի է, որ նա մինչև իւր վերջին օրերը մնաց ա-
մուրի: Ասացէք, ո՞վ կը փոխարինի մեզ նրան, իբ-
րև ընկերի: Կարծես այս ըոպէիս իմ աչքի առաջ
լինի նորա սափրած, գորովալից գէմքը, որը մեզ
վերայ նայում էր բարի ժպիտով. կարծես այս ըո-
պէիս լսում եմ նորա մեղմ և քնքոյշ բարեկամա-
կան ձայնը: Հանգիստ սկերացդ, Պրօֆիլ Օսիպիչ,
ննջի՛ր, ազնիւ, մեծահոգի աշխատաւոր:

Չապոյկինը շարունակում էր ճառել, իսկ ուն-
կընդիրները սկսեցին միմեանց մէջ փսփսալ: Ճա-
ռը բոլորն էլ հաւանեցին, մինչև անգամ ոմանք մի
քանի կաթիլ արտասուք գլորեցին. բայց մի բան
տարօրինակ էր թւում բոլորին: Նախ՝ անհասկա-
նաչի էր, թէ ինչո՞ւ ճառախօսը հանգուցեալին Պրօ-
ֆիլ Օսիպիչ է անուանում, քանի որ նա յայտնի
էր բոլորին իբրև Կիրիլլ Իվանովիչ: Երկրորդ՝ բո-
լորին յայտնի էր, որ հանգուցեալը իւր ամբողջ
կեանքում կռիւ էր մղում իւր օրինական կնոջ դէմ,
հետեւապէս ամուրի չէր: Երրորդ՝ նա ունէր խիտ,
շէկ մօրուք և երբէք չէր սափրուել: Ունկընդի-
րները տարակուսանքի մէջ էին, միմեանց երեսին էին
նայում և ուսերը վեր բարձրացնում:

— Պրօֆիլ Օսիպիչ, շարունակում է ճառա-
խօսը զգացուած գերեզմանին նայելով— քո գէմքը
տեղ էր, մինչև անգամ այլանգակ. դու մուսյլ և
զաժան էիր, բայց բոլորին էլ յայտնի էր, որ այդ
ակներև տրտաքինի տակ բաբախում է ազնիւ և բա-

րեկամական մի սիրտ:

Շուտով հանդիսականները սկսեցին նկատել և ճառախօսի դէմքի վերայ մի տարօրինակ փոփոխութիւն: Նա իւր հայեացքը լառեց մի կէտի վերայ, սկսեց անհանգիստ շարժումներ գործել և ուսները նմանապէս վեր բարձրացնել: Յանկարծ նա լռեց, զարմանքով բերանը բացեց, և դառնալով դէպի Պապլավսկին, ասաց սարսափած ձայնով.

— Լսի՛ր, նա կենդանի է:

— Ո՛վ է կենդանի:

— Պրօկօֆիյ Օսիպիչը. ահա նա արձանի մօտ կանգնած է:

— Նա չէ էլ մեռել: Մեռնողը Կիրիլլ Իվանովիչն է:

— Չէ որ դու ինքդ ասացիր, որ ձեր ատենագպիրն է մեռնողը:

— Մեր ատենագպիրը Կիրիլլ Իվանովիչն է, խելօք. դու շփոթել ես. ճիշդ է, Պրօկօֆի Օսիպիչը մեր ատենագպիրն էր, բայց երկու տարի սորանից առաջ նորան, սեղանապետի պաշտօնով երկրորդ բաժինը տեղափոխեցին:

— Ախր ձեզ սատանան էլ չի հասկանայ:

— Դէ, ինչ ես կանգնել, ա՛յ տղայ, շարունակիր՝ ամօթ է:

Չսպոյկինը դարձաւ դէպի գերեզմանը, և նախկին ճարտասանութեամբ շարունակեց ընդհատուած ճառը: Արձանի մօտ իսկապէս կանգնած էր Պրօկօֆիյ Օսիպիչը, մի սափրած դէմքով ծեր պաշտօնեայ:

— Ո՛ր սատանան բզեց քեզ կենդանի մարդուն գերեզման իջեցնել, ասում էին պաշտօնեաները Չապոյկինին, թաղումից վերադառնալու ժամանակ:

— Լաւ չէ. պարոն, — փնթփնթում էր Պրօկօֆիյ Օսիպիչը — ձեր ճառը կարելի է լաւ է, միայն մեռած մարդու վերաբերմամբ. իսկ կենդանիի վերաբերմամբ այդ կարելի է միայն ծաղրի տեղ ընդունել: Ինչ ինչէ՛ր էիք ասում, «անշահասէր է, կաշառք չի վերցնում.» կենդանի մարդու մասին այդ կարելի է միայն իբրև ծաղր գործ ածել: Բացի դորանից, մեծապատիւ պարոն, ոչ ոք ձեզ չէր խընդրում իմ արտաքինի մասին ճառել: Տգեղ եմ, այլանդակ եմ, ինչ որ եմ. թիչ կարիք կայ ամբօխի առաջ իմ դէմքի նկարագրութիւնը երեւան բերել. դա վիրաւորական է:

ԴԱՏՈՒԵԼՈՒՍ ՆԱԽՈՐԴ ԳԻՇԵՐԸ

Այն, վատ նշան է—ասաց կառապանը դէպի ինձ դառնալով և մտրակով մեր ճանապարհի առաջից թռչկոտալով անցնող նապաստակի վերայ ցոյց տալով:

Ես առանց նապաստակի նախադուշակութեան էլ գիտէի, որ իմ ապագան սարսափելի է լինելու: Ես գնում էի Ս—ի նահանգական դատարանը, որտեղ պիտի դատուէի երկկնութեանս պատճառաւ: Եղանակը սարսափելի էր: Նրբ ես, մօտ կէս գիշերին, հասայ փոստային կայարանը, նմանում էի այնպիսի մարդու, որին ձիւնով լաւ սուղաղել, ջրով թըրջել և լաւ քոթակել են. այնքան թրջուած, մըրսած և թմրած էի, տխուր ճանապարհորդական միօրինակ ցնցումներից: Կայարանում ինձ դիմաւորեց կայարանապետը՝ մի բարձրահասակ, ճաղատ մարդ, կապուտ գոլերով վարտիքը հագին, քնաթաթախ դէմքով: Նորաբեխերը կարծես քթածակներից էին բուսել, և նորա հոտառութեանը արգելում էին: Իսկ հոտառութեան նիւթ, պէտք է ասած,

որ իսկապէս շատ կար: Երբ վերատեսուչը փրնթփրնթալով, հեւալով և ծոծրակը քորելով բացեց դէպի կայարանի ննջարանը տանող դուռը և լուռ, արմուկով ցոյց տուեց ինձ իմ հանգիստ առնելու տեղը, իմ հոտառութիւնը պաշարուեց միանգամից թթուաշի, սուրգուչի և ճիւղած մլուկի ծանր հոտերով և փոքր մնաց, որ այդ հոտում խեղդուէի:

Լապտերը, որը դրուած էր սեղանի վերայ և լուսաւորում էր փայտեայ չնորկուած պատերը, ծրխում էր, ինչպէս վառուող փայտ:

—Համա հոտեր են բուրում այստեղից հա, սինիօր, ասացի ես, սենեակ մտնելով և շեմօդանս սեղանի վերայ դնելով: Վերատեսուչը հոտհոտեց օդը, և երկմտութեամբ գլուխը շարժեց:

—Սովորական հոտերիցն է,—ասաց նա շլինքը քորելով—ցրտից էք եկած, այդ պատճառաւ ձեզ այդպէս է թւում: Ямщики при лошадяхъ дрыхнутъ, а господа не пахнутъ.

Վերատեսչին դուրս քշեցի և սկսեցի դիտել իմ ժամանակաւոր կացարանս: Բազմոցը, որի վերայ ես պիտի քնէի, բաւականին լույն էր, ինչպէս ջիտով մազհակալ, ծածկուած էր կլիօնկայով և սառուցի նման սառն էր: Բացի բազմոցից, սենեակում կար մեծ, չուգունի վառարան, սեղան, վերոյիշեալ լապտերով, մի զոյգ բրդեայ հողաթափներ, մի պայուսակ և շիրմոս, որը վարագուրում էր սենեակի անկիւնը: Երիմայի լետեր մէկը հանգիստ քնած էր: Իհտողութիւնս վերջացնելուց լետոյ, անկողինս

բացի բազմոցի վերայ և սկսեցի հանուել, իմ հոտառութիւնս գարշահոտին շատ շուտ ընտելացաւ: Հանելով սիւրտուկս, վարտիքս և կոշիկներս, շարունակ ժպտալով, կծկուելով և կտորտուելով ես մի քանի անգամ վառարանի չորս կողմը վեր վեր թռայ, ոտերս օդի մէջ կարելոյն չափ վեր բարձրացնելով . . . Այդ թռիչքները ինձ փոքր ինչ տաքացրեց: Իրանից յետոյ ինձ մնում էր ձգուել բազմոցի վերայ և քնել, բայց այստեղ մի կազուս տեղի ունեցաւ: Իմ հայեացքս ակամայից ընկաւ շիրմայի վերայ և . . . երևակայեցէք իմ սարսափս: Երմայի յետեից ինձ վերայ նայում էր մի կանացի գլուխ, անկանոն թափթփուած մազերով, սեռուկ աչերով և ժպտող դէմքով: Ես շփոթուեցի: Գլուխը՝ տեսնելով որ ես նորան նկատեցի, նմանապէս շփոթուեց և անհետացաւ: Ինչպէս մեղապարտ, գրլուխս քարշ արած, հանդարտ մօտեցայ բազմոցին, պառկեցի և մուշտակով ծածկուեցայ:

Ե՛նչ խայտառակութիւն—մտածեցի ես—կը նշանակէ նա իմ թռչկոտալս տեսել է, լաւ չէ . . .

Եւ սիրունիկ դէմքի դիմագծերը լիջելով, ես ակամայ սկսեցի երազել: Մէկը միւսից աւելի գեղեցիկ և գայթակղեցուցիչ մտապատկերներ կուտակուեցին իմ երևակայութեան մէջ, և, կարծես ի պատիժ իմ մեղսական մտքերի, յանկարծ աջ այտիս վերայ գգացի խիտ ցաւ ձեռքս տարայ դէպի դէմքըս, ոչինչ չըռնեցի, բայց հասկացայ թէ բանն ինչումն է: Զարդուած մլուկի հոտ եկաւ:

—Սատանան գիտէ թէ սա ինչ բան է—լսեցի ես միևնոյն ժամանակ կանացի ձայն. —անիծեալ մլուկները, երևի, ինձ ուտել են ուզում:

ԲՆՔ! . . . Ես լիջեցի իմ լաւ սովորութիւնը՝ այն է միշտ, ճանապարհորդութեան ժամանակ, յետս առնել պարսկական փոշի մլուկների գէմ: Այս անգամ ևս ես, իմ այդ սովորութեանս չէի դաւաճանել: Իսկոյն և եթ փոշիով լի արկղը պայուսակիս միջից հանեցի: Մնում էր այժմ այդ «էնցիկլօպեդիայի» գէմ գտնուած միջոցը սիրունիկ կնոջը առաջարկել և ծանօթութիւնը գլուխ եկած կը լինէր: Բայց ինչպէս առաջարկել:

—Անտանելի է այս:

—Տիրուհի, ասացի ես, կարելոյն չափ քնքոյշ ձայնով. —որքան կարողացայ հասկանալ ձեր վերջին բացականչութիւնից, ձեզ մլուկները անհանգրստացնում են: Ես դոցա դէմ պարսկական փոշի ունիմ: Եթէ կը կամենաք, ես . . .

—Օ՛, խնդրեմ, խնդրեմ:

—Ուրեմն այս ըոպէիս . . . —ուրախացայ ես—միայն մուշտակս հագնեմ, իսկոյն կ'բերեմ:

Ո՛չ, ո՛չ, դուք շիրմայի վերայից տուէք. իսկ այստես մի գաք:

—Ես ինքս հասկանում եմ, որ շիրմայի վերայից պիտի տամ, մի վախենաք, բաշիբուզուկ խօչեմ:

—Ճանապարհորդ մարդ էք, Աստուած գիտէ թէ ո՞վ էք:

— Հը՛մ, . . . թէկուզ շիրմայի լետեան էլ գամ ինչ կըլինի որ . . . մանաւանդ որ ես բժիշկ եմ— փչեցի ես - իսկ բժիշկները, չաստնի պրիստաւները և վարսաւէրները իրաւունք ունին մարդկանց անձնական կեանքում միջամտել:

— Իսկապէս դուք բժիշկ էք, ուրեմն կարող էք: Բայց ինչո՞ւ էք դուք անհանգստանում. ես ամուսնուս ձեզ մօտ կ'ուղարկեմ: Ֆէդիա, Ֆէդիա — կանչեց նա ցածրացնելով ձայնը— Ֆէդիա, այ դըմբօ, արթնացիր է՛: Վեր կաց գնա՛, պ. բժիշկը այնքան բարի է, որ մեզ՝ մլուկներին դէմ պարսկական փոշի է առաջարկում:

Շիրմայի լետեում «Ֆեդիայի» ներկայութիւնը ինձ համար մի անսպասելի նորութիւն էր: Կարծես գլխիս աքացի զարկեցին . . . Հոգիս լցուեց այնպիսի զգացումով, որպիսին երևի զգում է հրացանի ոտը, երբ հրացանը փոստում է — ամօթ, զայրոյթ և ափսոսանք: Սիրտս այնպէս վատ դարձաւ, և այնպէս զարշելի թուաց ինձ այդ Ֆեդիան, երբ դուրս եկաւ շիրմայի լետեից, որ փոքր էր մնացել կարաճուկ կանչէի:

Նա մի բարձրահասակ, ջղապինդ մարդ էր, մօտ լիսուն տարեկան, սպիտակ բակերով, աստիճանաւորի հուպ եկած շրթունքներով և կապտագոյն երակներով, որոնք, անկանոն կերպով, շաղ էին եկած նորա քթի և քունքի մօտ. նա հագած էր խալաթ և հոդաթափներ:

— Դուք շատ բարի էք, պ. բժիշկ. — ասաց նա,

վերցնելով պարսկական փոշին, և, դէպի շիրման դառնալով — merci. պուրգան ձեզ էլ վրայ հասաւ:

— Այ՛ո՛, — մռնչացի ես, բազմոցի վերայ պառկելով, և մուշտակ կտաղած վերաս քաշելով:

— Այդպէս . . . Զինոչկա, քո քթիկի վերայից մլուկ է վազում, թոյլ տուր վերցնեմ:

— Կարող ես. պատասխանեց Զինոչկան ծիծաղելով: — Չրանեցիր, չ'րանեցիր. ստատակի սովետնիկ ես, բոլորը քեզանից վախենում են, իսկ մի մլուկի հետ գլուխ դուրս տանել չես կարողանում:

— Զինոչկա, օտար մարդու ներկայութեամբ . . . (հոդոց), միշտ դու այդպէս ես, Աստուած վկայ:

— Խոզեր, չեն թողնում քնել. — փնթփնթացի ես բարկանալով, ինքս անգամ չ'իմանալով թէ ինչ պատճառով:

Բայց շուտով ամուսինները լռեցին: Ես աչքերս փակեցի և վճռեցի ոչ մի բանի մասին չ'մտածել. որ շուտ քնեմ: Բայց անցաւ կէս, մի ժամ և ես դեռ քնած չէի: Վերջ ի վերջոյ իմ դրացիներս էլ սկսեցին շուռ ու մուռ դալ և մրթմրթալ:

— Զնրմանալի է, պարսկական փոշին անգամ ոչ մի օգուտ չի բերում — ասում էր Ֆեդիան — այնքան շատ են այս անիծեալ մլուկները: Պ բժիշկ, Զինոչկան խնդրում է, որ ես ձեզանից հարցնեմ, թէ ինչո՞ւ մլուկները այսպիսի անտանելի հոտ ունին:

Խօսակցութիւնը բացուեց: Խօսում էինք մլուկներին, եղանակի, Ռուսաստանի ձմեռների մասին, ներկայ բժշկութեան մասին, որը աստղաբաշխու-

Թեան չափ անմիտ մի գիտութիւն է, խօսեցինք է-
դիսօնի մասին . . . — Դու, Զինոչկա, մի քաշուիր, չէ որ նա բժիշկ
է — լսեցի ես, էդդիսօնի մասին եղած խօսակցութիւ-
նից յետոյ, Ֆէդիայի ձայնը. — մի քաշուիր, հար-
ցրու, վախենալու բան չկայ. Ձերվեցովը չ'օգնեց,
գուցէ սա օգնի:

— Ինքդ հարցրու, — պատասխանեց Զինոչկան,
փսփսալով:

— Պ. բժիշկ, — դարձաւ Ֆեդիան դէպի ինձ — էս
ինչքննէ է, որ կինս կրճքուամ մի ինչ որ ճնշուամ է
զգուամ երբեմն այնպէս . . . Հազոց, ճնշուամ, կար-
ծես թէ գիտէ՞ք այնտեղ, մի ինչ որ բան այրում է:

— Դա երկար պատմութիւն է, միանգամից բա-
ցատրել անկարելի է — փորձեցի ես զլուխս ազատել:

— Ի՛նչ անենք, որ երկար է. ժամանակ շատ
կայ, միևնոյն է չենք կարողանում քնել . . . Բննեցէ՛ք
սորան, սիրելիս: Պէտք է ասած, որ սորան Եերվե-
ցովն էր բժշկուամ. իբրև մարդ նա շատ ազնիւ է,
բայց . . . ո՞վ է իմանում՝ ես նորան հաւատ չեմ ըն-
ծալուամ. չեմ հաւատում նորան: Տեսնուամ եմ, որ այդ
ձեզ դուրեկան չէ, բայց բարի եղէք, մի մերժէք:
Դուք սորան քննեցէք, իսկ ես կ'գնամ կայարանա-
պետի մօտ ինքնառի պատուէր կ'տամ:

Նա, հողաթափները թփթփացնելով, դուրս գը-
նաց:

Ես շիրմայի յետեր գնացի:
Զինոչկան նստած էր լայն բազմոցի վերայ բազ-

մաթիւ բարձերով շրջապատուած, իսկ ձեռքով իւր
ասեղնագործ օձիքն էր պահում:

— Հանեցէք ձեր լեզուն, — սկսեցի ես նրա մօտ
նստելով, և լօնքերս կիտելով:

Նա լեզուն դուրս հանեց և ծիծաղեց. Լեզուն
բնական կարմիր գոյն ունէր: Ես սկսեցի երակը
շօշափել:

— Հ՛մմ, մռնչացի ես երակը որոնելով և չը-
գանելով:

Չեմ լիշուամ թէ դարձեալ թնջ հարցեր առա-
ջարկեցի ես, նրա ծիծաղկոտ դէմքին նայելով, միայն
լիշուամ եմ որ իմ դիտարկութիւնս վերջը ես այն-
պէս լիմար և անմիտ էի թւում ինձ, որ էլ հարց
ու փորձի զլուխ չունէի:

Վերջապէս նստած Ֆեդիայի և Զինոչկայի հետ
սեղանի մօտ թէյ էինք խմում. հարկաւոր էր դե-
ղատոմս գրել և ես բժշկական բոլոր կանոնների
հիման վերայ յօրինեցի:

Rp: Sic transit o, o՝ 5
Gloria mundi 1, 0
Aquae destillatae 0, 1

Երկու ժամը մէկ անգամ մեծ դրգալով:
Տիկին Սէլովային բժիշկ Զայցեվ:

Առաւօտեան, երբ ես արդէն ճանապարհ ընկնելու
բոլորովին պատրաստ, չամօղանը ձեռքիս, իմ նոր
ճանօթներիս յաւիտեան հրաժեշտ էի տալիս, Ֆէ-
դիան կանգնեց առաջ և բաճկոնիս կոճակից բըռ-
նած երկար համոզում էր վերցնել տասուուրիանոցը:

—Ոչ, դուք պարտաւոր էք վերցնել: Ես սովորեմ վճարել ամեն ազնիւ աշխատանքի համար: Դուք ունեւէք, չարչարուել էք: Ձեր գիտութիւնը ձեզ արիւն քրտինք է նստել: Ես ոչք շատ լաւ եմ հասկանում: Էլ ճար չկար, ստիպուած եղայ վերցնել:

Այսպէս մտաւորապէս անցրի ես իմ դատուելուս նախորդ գիշերը:

Ձեմ նկարագրի էլ այն զգացումները, որոնք ինձ պաշարեցին, երբ իմ առաջ բացուեցաւ դուռը և սուղեքնի պրիստաւը ինձ մատնացոյց արաւ դատապարտեալների նստարանը: Կասեմ միայն, որ ես գունատուեցի և շփոթուեցի, երբ յետ նայելով տեսայ իմ վերայ սեւեռած հարիւրաւոր աչքեր: Իսկ երբ աչքիս ընկան երգուեալների լուրջ, հանդիսաւոր դէմքերը, այն ժամանակ ես ինձ համար հոգոց կարգացի: Բայց ես չեմ կարող ձեզ նկարագրել և դուք էլ չէք կարող ձեզ պատկերացնել իմ սարսափը, երբ ես, աչքերս վեր բարձրացնելով տեսայ դատախազի տեղում նստած՝ ինչ էք կարծում ո՞ւմ—Ֆէդիային: Նա նստած ինչ որ գրում էր, նորան նայելով ես լիշեցի մլուկներին, Ձինոչկային, իմ դեագնոստիկան և ոչ թէ սարսուռ, այլ ամբողջ Սառուցեալ Ովկիանոս անցաւ իմ մէջքովս...: Դրելը վերջացնելով, նա աչքը ինձ վերայ բարձրացրեց: Սկզբում նա ինձ չ՛ճանաչեց, բայց յետոյ նորա աչքերը չուռեցան, ներքին ծնօտը ցած ընկաւ, ձեռքը դողաց: Ես էլ

անզգայութար բարձրացայ տելիցս, և աչքերս նրա վերայ լսուեցի. .:

—Դատապարտեալ, յայտնեցէք դատաստանին ձեր անունը և այլն և այլն, սկսեց նախագահը:

Դատախազը նստեց և մի բաժակ ջուր խմեց: Սառը քրտինքը պատեց նորա ճակատը:

—Եհէ՛, սրանք ինձ լաւ բաղանիք անել կըտան, մտածեցի ես:

Ինչպէս երևում էր դատախազը վճռել էր ինձ լաւ դաղել: Նա յաճախ լուզում էր, քրքրում էր վկաների ցուցմունքները, բարկանում, քրթմընջում էր...

Վերջացնելու ժամանակ է: Դրում եմ այս ճաշի ընդմիջման ժամանակ, այս բոպէիս դատախազն է ճառելու—ինչ կըլինի արդեօք...

2287-79

ԼԱՒ ՎԵՐՋԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Օրեր կօնգուկտոր Ստիչկինի մօտ, նորա օրապահութիւնից սգատ օրերից մէկում, նստած էր Լիւբով Գրիգորեան, մի մօտ քառասուն տարեկան ծանրաբարոյ և բշտկապատ գէմքով կին, որը պարապում էր հարսնախօսութեամբ և ուրիշ շատ արհեստներով, որոնց մասին ընդունուած է միայն ցածր այնով խօսել:

Ստիչկինը փոքր ինչ շփոթուած էր, բայց ըստ սովորականին խիստ և լուրջ գէմքով, սիգարան բերանին անց ու դարձ էր անում սենեակում և խօսում էր.

—Շատ ուրախ եմ ձեզ հետ ծանօթանալու: Սիմէօն Իվանիչը ձեզ ներկայացրեց այն տեսակետից, որ դուք կարող էք ինձ օգնել մի շէկոտլիւի և շատ լուրջ գործում, որից կախուած է իմ բաղձաւորութիւնը: Ես, Լիւբով Գրիգորեան, 52 տարեկան եմ, այսինքն մի այնպիսի հասակում եմ, երբ շատերը արդէն հասունացած որդիք ունին: Իմ պաշտօնս հիմնաւոր պաշտօններից է: Թէև

կարողութիւնս մեծ չէ, բայց կարող եմ կերակրել սիրոյ առարկայիս և ապագայ որդոցս: Կասեմ ձեզ, միայն խօսքը մեր մէջ, որ ես բացի ստանալիք ռոճիկիցս ունիմ և բանկում մի գումար, որը ես ժողովեցի շնորհիւ իմ համեստ վարած կեանքիս: Ես զրական մարդ եմ, խմողներից չեմ, կանոնաւոր կեանք եմ վարում, այնպէս որ ես շատերի համար իբրև օրինակ կարող եմ ծառայել: Բայց մի բան է միայն ինձ պակասում, այն է՝ ընտանեկան օջախ և կեանքի ընկերուհի. վարում եմ մի ինչ որ թափառական ունգարացու կեանք՝ մի տեղից միւսը շրջելով, առանց որևէ բաւականութեան: Չկայ մէկը, որի հետ ես կարողանամ խորհրդակցել, չկայ մէկը, որը հիւանդ ժամանակս մի բաժակ շուր անգամ տար ինձ և այլն և այլն: Բացի դրանից, Լիւբով Գրիգորեան, ամուսնացած մարդը հասարակութեան մէջ աւելի յարգ ունի, քան ամուրին...: Ես կրթուած դասակարգին պատկանող մարդ եմ, փող ունեմ, իսկ երբ խօսքը դալ այն հարցին, թէ ես թիչ եմ ներկայացնում ինձանով, կարծես անտուն անտէր լինիմ, բուբուլի նման միայնակ եմ: Այդ պատճառաւ ես շատ կըցանկանայի «իգումենէի» կապերով կապուել, սոյսինքն օրինաւոր ամուսնութեամբ կապուել մի որևէ արժանաւոր արարածի հետ:

—Լաւ կըլինի, հոգոյ հանեց հարսնախօսը:

—Ես մենակ եմ և այս քաղաքում բոլորովին անյայտ մարդ եմ: Ո՛ւր գնամ, ո՛ւմ գիմեմ, քանի

որ բուրբ այստեղ ինձ անծանօթ են: Ահա թէ ինչու Սիմէօն Իվանիչը ինձ խորհուրդ տուեց զի մեկ մի այնպիսի անձնաւորութեան օգնութեանը, որը այդ գործին հմուտ է և որի արհեստն է՝ մարդկանց երջանկացնելը: Ուստի ես խոնարհաբար խնդրում եմ ձեզ, Լիւբով Գրիգորեանա, ձեր միջամտութիւնը իմ բաղաւորութիւնս հիմնելու համար չ'իմնայէք: Դուք քաղաքիս բոլոր հարսնացուներին ճանաչում էք և ձեզ համար հեշտ կըլինի ինձ օգնելը:

— Էդ կարելի է...

— Անուշ արէք, խոնարհաբար խնդրում եմ:

Սովոր շարժումով հարսնախօսը մօտեցրեց օղիով բաժակը շրթունքներին և առանց խոժոռուելու անգամ կուլ տուեց:

— Էդ կարելի է, կրկնեց նա, բայց քնչ տեսակ հարսնացու էք կամենում դուք, նիկոլայ Նիկոլայիվիչ:

— Ե՞ս, ինչպիսին բաղբը կըբերի:

— Ճիշտ է, որ դա բաղբից է կախուած, բայց չէ՞ որ իւրաքանչիւրը իւր ճաշակն ունի. մէկը սիրում է սևուկներին, միւսը ընդհակառակը:

— Գիտէք ինչ է, Լիւբով Գրիգորեանա, ասաց Ստիչկինը ծանր ու բարակ հոգոց քաշելով:— Ես դրական և բնաւորութեան տէր մարդ եմ, ինձ համար գեղեցկութիւնը և առհասարակ արտաքինը երկրորդական դեր են խաղում, որովհետև ձեզ էլ յայտնի է, որ сь лица воды не пить: Գեղեցիկ

կինը շատ դաւի-դառաբա էլ ունի: Ես այն համոզման եմ, որ զլխաւորը կնոջ արտաքինը չէ, այլ այն, ինչ որ նորա ներուամն է գտնուում, այսինքն՝ որ նա լաւ սիրտ և լաւ հոգի ունենայ: Անուշ արէք, խնդրում եմ...: Ասենք ի հարկէ շատ ցանկալի կըլինէր, եթէ կինս այնպէս... հաստիկ լինէր, բայց դա փոխադարձ ֆօրտունայի համար նշանակութիւն չունի: Գլխաւորը՝ որ խելօք լինի: Իսկապէս կնոջ համար խելքն էլ աւելորդ է, որովհետև շատ խելք ունեցող կինը իր մասին արդէն մեծ կարծիքներ և զանազան իրէալներ կուեննայ: Էս ժամանակներին ի հարկէ առանց կրթութեան անկարելի է, բայց կրթութիւնն էլ զանազան է լինում: Օրինակ, շատ դուրեկան բան կըլինէր, եթէ կինս ֆրանսերէն, գերմաներէն... այսպէս զանազան լեզուներով խօսել զիտենայ, բայց գորանից ինչ օգուտ կըլինի եթէ նա միւսնոյն ժամանակ մի կօճակ կարել էլ չ'գիտենայ: Ես կրթուած դասակարգին պատկանող մարդ եմ, իշխան Կանտիլինի հետ այնպէս եմ, ինչպէս ահա այժմ քեզ հետ, բայց ես խոհեմ բնաւորութիւն ունիմ: Ինձ ցանկալի կըլինէր ճարել ինձ համար մի հասարակ աղջիկ, զլխաւորը, որ նա ինձ յարգի և զգայ, որ ես նրան բաղաւորեցրել եմ:

— Իհարկէ, դա յայտնի բան է:

— Սլոգպէս, իսկ այժմ խօսենք իրականի մասին... հարուստ աղջիկ ես չեմ ուզում: Ես ինձ, փողի վերայ ամուսնանալու ստորութիւնը, չեմ թող

տալ: Ես ուզում եմ, որ ոչ թէ ես կնոջս հացը ուտեմ, այլ նա իմս և որ նա այդ զգայ: Բայց աղքատ աղջիկ էլ չեմ ուզում: Չնայելով, որ ես միջոց ունիմ, չնայելով, որ դրամի համար չեմ ամուսնանում, այլ սիրով, բայց և այնպէս, բոլորովին աղքատ աղջիկ ուզելը ինձ համար անկարելի է, որովհետեւ, ինքներդ գիտէք, այժմ ամեն ինչ թանկացել է, բացի դորանից՝ ախր երեսէք էլ կունենանք:

— Կարելի է բաժինքով աղջիկ ճարել, ասաց Հարսնախօսը:

— Անուշ արէ՛ք խոնարհաբար խնդրում եմ:

Մօտ հինգ ընկեր չափ սենեակում լուսթիւն տիրեց: Հարսնախօսը հոգոց հանեց և մի խեթ հայեացք ձգելով կանգուկտորի վերայ հարցրեց.

— Իսկ այնպէս... ձեզ ամուրիական սպրանք հարկաւոր չէ: Լաւ սպրանք կայ: Մէկը Ֆրանսուհի է, իսկ միւսը յոյն, շատ լաւ բաներ են:

Կոնդուկտորը մտածեց և ասաց.

— Ոչ, շնորհակալ եմ. Ձեր կողմից այդպիսի համակրութիւն տեսնելով, ես իրաւունք եմ համարում ինձ այժմ հարցնել. ո՞րքան կը վերցնէք ձեզ՝ աղջիկ գտնելու համար պատճառած նեղութեան փոխարէն:

— Ես շատ չեմ ուզի. Մի քսանը հինգանոց կը տաք և ինչպէս ընդունուած է, մի դէլրացու ու շնորհակալ կը մնամ... Իսկ բաժինքի համար առանձին հաշիւ կը լինի:

Ստիչկինը ձեռները խաչեց կրծքին և սկսեց մտածել: Յետոյ նա հառաչեց և ասաց.

— Այդ թանկ է...

— Իսկի էլ թանկ չի, Նիկոլայ Նիկոլաևիչ: Առաջ, երբ հարսանիքներ շատ էին լինում, աւելի արժան էինք վերցնում. իսկ այս ժամանակներս— ինչ աշխատանք ունենք: Եթէ մի ուտիս ամիս մի երկու քսանը հինգանոց աշխատենք, Աստուծուն փառք կը տանք. այն էլ, այ հերս, հարսանիքներից չի, որ աշխատում ենք:

Ստիչկինը տարակուսանքով նայեց Հարսնախօսի վերայ և ուսերը թափահարեց.

— Հմմ... երկու քսանը հինգանոց. մի թէ դա քիչ է, հարցրեց նա:

— Ի հարկէ քիչ է: Վստիցայ ժամանակները պատահում էր, որ հարիւրից աւելի էինք վերցնում:

— Հմմ... ես իսկի չէի էլ սպասում, որ այդպիսի արհեստով այդքան փող կարելի լինի աշխատել: Յիսուսն ըուրբի՛ր ամեն տղամարդ էլ եղքան չի ստանայ: Անուշ արէք, խոնարհաբար խնդրում եմ...

Հարսնախօսը կուլ տուեց և իսկի չ'խոժոռուեց էլ. Ստիչկինը լուռ դիտեց նորան ոտից մինչև գլուխ և ասաց.

— Յիսուսն ըուրբի... դա կընշանակի տարեկան վեցհարիւր ըուրբի... խոնարհաբար խնդրում եմ անուշ արէք— այդպիսի դիվիդենտով, գիտէք Լիւբով

Գրիգորենա, ձեզ համար ամուսնանալ էլ զժուար չէ:

— Ե՞ս ամուսնանամ, ծիծաղեց հարսնախօսը. ես ախար պիտու եմ:

— Երբէք: Զեր կազմուածքը այնպէս է... դէմքն էլ կլօրիկ, սպիտակ և առհասարակ...:

Հարսնախօսը կարմրատակեց: Ստիչկինը նմանապէս կարմրեց և նստեց նորա կողքին:

— Դուք դեռ շատ դուր գալ կարող էք, ասաց նա. — եթէ դուք մի այնպիսի ամուսին գտնէք, որը այնպէս դրական, հասակաւոր և խնայող մարդ լինի, այն ժամանակ նրա ուձիկը ձեր աշխատանքի հետ միասին... դուք դեռ կարող էք շատ դուր գալ և սիրով ապրել այդպիսի մարդու հետ:

— Աստուած գիտի թէ ինչեր էք ասում, Նիկօլայ Նիկօլաեիչ...:

— Ի՞նչ է որ. ես ոչինչ... Լուսթիւնը տիրեց: Ստիչկինը սկսեց բարձրաձայն խնչել: Իսկ հարսնախօսը ամաչելով, կարմրատակած նորա վերայ նայելով ասաց.

— Իսկ դուք ինչքան էք ստանում, Նիկօլայ Նիկօլաեիչ:

— Ե՞ս, եօթանասուն և հինգ ըուբլի՝ բացի նազրադներէից... բացի դրանից մենք կարածֆիլի մոմերից և նապաստակներէից արդիւնք ունինք:

— Որսորդութեամբ էք պարապում:

— Այ, նապաստակ մենք անուանում ենք անտոմսակ ճանապարհորդներին:

Անցաւ դարձեալ մի ըսպէ Լուսթեան մէջ:

Ստիչկինը բարձրացաւ տեղից և յուզուած սկսեց սենեակում անց ու դարձ անել:

— Ես երիտասարդ կի՛ն չեմ ուզում — ասաց նա ես հասակաւոր մարդ եմ և ինձ հարկաւոր է այնպիսի մէկը, որը... այ, ձեզ նման մէկը... հասակաւոր... Լուրջ և ձեզ նման կազմուածք ունեցող...:

— Աստուած գիտի թէ ինչեր կասէք դուք... քռքռաց հարսնախօսը թաշկինակով իւր մուք կարմրագոյն դէմքը ծածկելով:

— Ել ինչ երկար մտածենք. դուք ինձ համար յարմար էք և դուր էք գալիս ինձ ձեր յատկութիւններով: Ես դրական մարդ եմ, խմող չեմ և եթէ ձեզ դուր եմ գալիս... էլ թիչ երկար մտածենք: Թոյլ տուէք ձեզ առաջարկութիւն անել:

Հարսնախօսը արտասուեց, ծիծաղեց և ինչան իւր համաձայնութեան՝ իւր բաժակը չրխկացրեց Ստիչկինի բաժակի հետ:

— Դէհ, գոչեց բաղաւոր օբեր կօնդուկտորը — այժմ թոյլ տուէք ինձ բացատրել, թէ ես ձեր մէջ թիչ վարք ու բարք եմ ուզում տեսնել...: Ես խըստապահանջ, դրական և լուրջ մարդ եմ, ամեն բանի մասին ազնիւ գաղափար ունիմ և ցանկանում եմ, որ իմ կինս էլ լինի խոհեմ և լուրջ և հասկանայ, որ ես նրա համար առաջին մարդն եմ և նրա բարեբարն եմ:

Նա նստեց և խոր հառաչելով սկսեց բացատրել իւր հարսին իւր, ընտանեկան կեանքի և կնոջ պարտաւորութեանց մասին ունեցած հայեացքները:

ԷՅ, ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՒՆ

—Շարձ, այլևս խմելու չեմ՝ ոչ մի պայմանով, խելքի գալու ժամանակ է արդէն: Հարկաւոր է գործել, աշխատել... Սիրում ես ժամանակին ռոճիկդ ստանալ, ուրեմն աշխատիր ազնուութեամբ, եռանդով, խղճմտանքով, քունդ և հանգստութիւնդ անգամ չ'իսնայելով:

Օրեր կօնդուկտոր Պաղտեազիւնը սրա նման մի քանի խրատներ էլ կարգալով իւր գլխին, սկսում է աշխատելու անյագ ձգտումն զգալ: Արդէն ժամի 2-ն է, բայց չնայելով դորան, նա արթնացնում է բոլոր կօնդուկտորներին և նոցա հետ միասին սկսում է շրջել վազօնները, տօմսակները ստուգելու համար:

—Ձեռռռ... տոմսակը, կանչում է նա ունեւիքը ուրախ ուրախ չիչիկացնելով:

Գնաթաթախ գլուխները, վազօնների կիսախաւարով պատած, վեր են թռչում տեղներիցը, գլուխները թափահարում են և տալիս են իրենց տոմսակները:

—Ձեռռռ... տոմսակը, դառնում է Պաղտեազիւնը 2-րդ կլասսի մի լղար և ջղոտ ճանապարհորդի, որը մուշտակի և վերմակի մէջ փաթաթուած և բարձրով շրջապատուած քնած էր: Ձեռռռ... տոմսակը:

Ջղոտ մարդը պատասխան չէ տալիս: Նա խորսուզուած է քնի մէջ: Օրեր կօնդուկտորը նրա ուսին թեթև կերպով հրելով անհամբերութեամբ կրկնում է.

—Ձեռռռ... տոմսակը:

Ճանապարհորդը ցնցում է, բանում է աչքերը և սարսափած նայում է Պաղտեազիւնի վերայ:

—Ի՛նչ . . . ո՛վ... ո՛ւմ:

—Ձեզ մարդավարի ասում են ձեռռռ... տոմսակը. նեղութիւն կրեցէք:

—Աստուած իմ, տնքում է ջղոտ մարդը ողբալի դէմք ընդունելով: Տէ՛ր Աստուած, սակրացաւ ունեմ... երեք գ/շեր է չեմ քնել, մօրֆի ընդունեցի, որ քնեմ, իսկ դուք տոմսակ: Դա ախր անխղճութիւն, անաստուածութիւն է: Եթէ գիտենայիք թէ որքան դժուար է ինձ քնելը, այդպիսի դատարկ բանի համար ինձ չէիք անհանգստացնի: Անխղճութիւն է դա: Եւ ինչի՞ համար իմ տոմսակը ձեզ հարկաւոր եղաւ: Մինչև անգամ յիմարութիւն է դա:

Պաղտեազիւնը մտածում է նեղանալ, թէ ոչ— և վճռում է նեղանալ:

—Դուք այստեղ մի գոռաք, սա գինետուն չէ, ասում է նա:

—Գինետուն կարելի է աւելի մարդավարի անձանց հանդիպել, ասում է նա հազալով. — Խնչպէս քնեմ ես այժմ երկրորդ անգամ: Զարմանալի՞ բան, ամբողջ Եւրոպան անցայ, այնտեղ ինձանից

ոչ ոք տոմսակ չ'պահանջեց, իսկ այստեղ՝ Ռուսաստանում, կարծես սատանան է օրանց թևի տակը հրում, գալիս ու գալիս են:

— Եթէ արտասահմանը այդպէս հստանում էք, գնացէք այնտեղ, ձեզ խնդրող չկայ:

— Յիմարութիւն է դա, պարոն, այո՛, բաւական չի, որ ճանապարհորդներին ածխահոտով, տօթով և հակառակ քամիներով սպանում էք, մի ինչ որ ձեռականութիւն էլ էք մտցրել: Սրան տոմսակ ստուգել հարկաւորուեց: Ասացէք խնդրեմ, ի՞նչ գործունեսոյ են դարձել: Աստուած տար, որ դա ստուգելու համար լինէր. չէ՛ որ ճանապարհորդների կէսը առանց տոմսակի են դնում:

— Լսեցէք, պարոն, կարմրատակում է Պաղտեաղինը, եթէ դուք աղմկելը և հասարակութեանը անհանգստացնելը չէք դադարեցնի, ես ստիպուած կըլինեմ, առաջին իսկ կայարանում, ձեզ իջեցնել և այս դիպուածի մասին արձանագրութիւն կաղմնել:

— Այս անտանելի է, դժգոհում է հասարակութիւնը, հիւանդ մարդուն անհանգստացնում է: Լսեցէք, խղճմտանք ունեցէք դուք վերջապէս:

— Ախր չէ՛ որ իրենք են աղմկում, ասում է Պաղտեաղինը վախեցած ձայնով, լաւ, ես տոմսակ չեմ վերցնի... Ինչպէս կամենաք, բայց չէ՛ որ դուք ինքներդ գիտէք, որ իմ պաշտօնս է այդ պահանջում... Եթէ պարտականութիւնս չլինէր, այն ժամանակ ի հարկէ. կարող էք մինչև անգամ կայարանապետից

տեղեկանալ... Ում կամենաք՝ հարցրէք:

Պաղտեաղինը ուսերը թափահարելով հեռանում է հիւանդից: Սկզբում նա իրեն փոքր ինչ վերաւորուած է զգում, բայց յետոյ, մի երկու, երեք վազոն անցնելուց յետոյ նա իւր օրեր կօնդուկտորական կրճքում սկսում է մի ինչ որ անհանգստութիւն, խղճի խայթոցի նման մի զգացումն զգալ:

— Իսկապէս հիւանդին հարկաւոր չէր արթնացնել, մտածում է նա: Բայց ես մեղաւոր չեմ... Նրանք կարծում են, թէ ես այդ անում եմ հէնց այնպէս, թէքիս համար, անգործութիւնից, իսկ այն չ'գիտեն, որ այդ բանը իմ պաշտօնս է պահանջում: Եթէ նրանք չեն հաւատում, ես նրանց կայարանապետի բերանով կ'ապացուցանեմ:

Հասան կայարան: Գնացքը պիտի հինգ րոպէ կանգ առնի:

Երկրորդ զանգից յետոյ շուրջ կլասի վերոյիշեալ վազոնն է մտնում Պաղտեաղինը: Նրա լետեւից գալիս է կայարանապետը, կարմիր գլխարկը գլխին:

— Ահա այս պարոնը, սկսում է Պաղտեաղինը — ասում է, որ ես տոմսակ պահանջելու լիակատար իրաւունք չունեմ և... և նեղանում է, խնդրում եմ ձեզ, պ. կայարանապետ, նրան բացատրէք՝ արդեօք իմ պարտականութիւնս է այդ տոմսակ պահանջելը, թէ ոչ: Պարոն, դառնում է Պաղտեաղինը ջղոտ մարդուն, — պարոն, կարող էք

ահա կայարանապետից հարցնել, եթէ ինձ չէք հաւատում:

Հիւանդը վեր է թռչում տեղից՝ կարծես օձի խայթոցից, բանում է աչքերը և լացակրկնած գէմքով յենում բազմոցի յենարանին:

— Աստուած իմ, երկրորդ պարաշոյն ընդունեցի և հազիւ թէ մի քիչ աչքս խփել էի, որ սա նորից... նորից: Աղաչում եմ ձեզ, խղճմտանք ունեցէք:

— Գուք կարող էք խօսել ահա կայարանապետի հետ.. Ունեմ լիակատար իրաւունք տոմսակ պահանջելու թէ ոչ:

— Այս անտանելի է. առէք ձեր տոմսակը, առէք. ես դարձեալ հինգ տոմսակ կը գնեմ, միայն թողէք ինձ հանգիստ մեռնել: Միթէ դուք երբէք հիւանդ չէք եղել, անզգայ մարդիք:

— Դա ուղղակի ծաղրել կընշանակի մարդուն, տրտնջում է մի ինչ որ պարոն զինորականի հագուստով. այլ կերպ ես չեմ կարող հասկանալ այդ զահլա տանելը:

— Թողէք... ասում է կայարանապետը, Պաղտեազինի թևից քաշելով և յօնքերը կիտելով:

Պաղտեազինը ուսերը թափահարելով, տարա. կուսած կայարանապետի յետևից դուրս է գալիս.

«Ո՛հ արի սրանց բաւարարութիւն տուր, մտածում է նա. ես կայարանապետին կանչեցի, որպէս

զի նա հասկանայ և հանգստանայ, իսկ նա հայհոյում է...

Հասան հեռեկալ կայարանը: Գնացքը տաս ըուպէ էր կանգնում. նախ քան երկրորդ գանգը, երբ Պաղտեազինը բուֆետի մօտ կանգնած սէլտերի ջուր էր խմում, նրան մօտեցան երկու պարոններ, մէկը ինժիների հագուստով, իսկ միւսը զինուորականի վերաբրկուով:

— Ասեցէ՛ք, օրեր կօնդուկտոր, դառնում է ինժիները գէպի Պաղտեազինը. — ձեր վարձուները հիւանդ ճանապարհորդի վերաբերմամբ յուզեց բուր ներկայ եղողներին: Ես ինժիներ Պուզեցիկին եմ, իսկ այս պարոնը գնդապետ է: Եթէ դուք այն ճանապարհորդից ներումն չ'իսնդրէք, մենք կըրգանշատուենք մեր ընդհանուր ծանօթ՝ հաղորդակցութեան վերատեսչին:

— Պարոններ, ախր ես... ախր... դուք... թո թովեց Պաղտեազինը:

— Մեզ բացատրութիւն տալ հարկաւոր չէ. մենք նախազգուշացնում ենք եթէ ներումն չ'իսնդրէք, մենք այն ճանապարհորդին մեր հովանաւորութեան տակ կ'առնենք:

— Շատ լաւ... ես... ես .. համեցէք, կ'իսնդրեն մերումն. . համեցէք:

Կէս ժամից յետոյ Պաղտեազինը, ներումն իսնդրելու համար մի ճառ պատրաստած, որը կարող լինէր հիւանդին բաւարարութիւն տալ և իւր արժանաւորութիւնը չ'ձգէր, մտնում է այն վագոնը:

— Պարոն, դառնում է նա ղէպի հիւանդը—
լսեցէք պարոն: Հիւանդը ցնցւում է, վեր է թռչում:

— Ի՞նչ է:

— Ես, այսինքն, .. էնպես, դուք մի նեղանաք:

— Օ՛հ ջուր, .. խեղդւում է հիւանդը սիրտը
բռնելով— երբորդ պարաշոկ մօրֆին ընդունեցի,
նիրհեցի և դարձեալ... Տէր Աստուած, երբ կը
վերջանայ այս տանջանքը:

— Ես, այսինքն, .. ներեցէք:

— Լսեցէք... ինձ հետևեալ կայարանում իջեց-
րէք. — այլևս տանել անկարող եմ... Ես ես մեռ-
նում եմ:

— Այդ ստորութիւն, կեղտոտութիւն է, — յուզ-
ւում է հասարակութիւնը. կորէ՛ք դուրս այտեղից:
Դուք այդպիսի ծաղրանքի համար կը պատժուէք:
Դուրս:

Պաղտեագինը ձեռքերը թափահարելով և հո-
գոց հանելով վազոնից դուրս է գալիս: Գնում է
ճառայողներին լսակացրած վազոնը, տանջուած
նստում է սեղանի մօտ և տրտնջում...

Էհ, հասարակութիւն, հասարակութիւն: Արի
բաւարարութիւն տուր զբան: Դէ՛հ եկէ՛ք, ճառայե-
ցէ՛ք, աշխատեցէ՛ք: Ակամայից ամեն բանի վրայ կը
թքես և խմելուն անձնատուր կըլինես... բան չես
շինում՝ բարկանում են. կսկսես դորձել՝ նմանապէս...
խմե՛լ: Պաղտեագինը խմում է միանգամից կէս շիշ, և
այլևս աշխատելու և ազնւութեան մտտին չի մը-
տածում:

2013

Ch. 8 I

Ch. 8 I